

РЕЦЕНЗИЯ

за участието на доц. д.ф.н. Йонка Найденова в обявения конкурс за професор към направление „Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия (Унгарска литература)”

Доц. д.ф.н. Йонка Маринова Найденова е родена през 1953 г. в София, където завършва средно образование, след което следва „Унгарска филология” в Будапещенския университет „Лоранд Йотвьош” и се дипломира като магистър с представена разработена тема „Българската литература в Унгария”. През 1980 г. постъпва на работа като филолог-специалист в Института за литература при БАН. През 1985 г. са й присъдени научната и образователна степен „доктор” и научното звание „научен сътрудник” (дн. гл. асистент). Две години по-късно е избрана за ст. н. с. (дн. доцент). През 2011 г. ѝ е гласувана научната степен „доктор на филологическите науки” с пълно болшинство. Йонка Найденова доказва и качествата си като отговорно лице за научни и културни звена - започнала като секретар на секция и на проблемна група, тя последователно поема функциите на ръководител на секция „Сравнително литературознание” и на член на Директорския и Научния съвет на Института. Паралелно развива преподавателска дейност в специалността „Унгарска филология” при СУ „Св. Климент Охридски”.

Активен член е на творчески и научни организации като Съюза на преводачите в България, Академичния кръг по сравнително литературознание и Международното дружество по унгаристика в Будапеща. От 1985 г. до 1990 г. е директор на Българския културен институт в Будапеща.

С големия си брой научни публикации, над 100, между които 9 книги – напр. „Унгарската художествена литература и възприемането ѝ в България (1878 - 1944)”, „Панорама на унгарската литература”, „Унгарските пространства”, „Унгарските реалии в контекста на културния трансфер” – доц. Найденова се е утвърдила като сериозен изследовател в няколко

области на литературознанието. За отбелязване е и изследването й „Унгария в духовния живот на банатските българи (1867-1918)” , което допринася за доизясняване на унгарско присъствие в литературното творчество на банатските българи през последното полувековие преди разпадането на Австроунгарската монархия.

Резултати от изследвания на Й. Найденова са представяни с успех на международни конгреси по българистика и унгаристика, част от които са включени в научни сборници като „Унгаристиката в България”, „Преводът и унгарската култура”, а други в учебни помагала.

Основен проблем в научното творчество на Найденова са межкултурните отношения свързани с езика, с реалиите, носители на национално – специфичното, изразители на приетото „чуждо” в „своята” култура. Тя убедително изтъква в споменатата книга за реалиите ролята на преводача като читател - като основна фигура, която осъществява връзката между автора и следващия читател, този на превода. За нея проблемът за превода не е само двуезичен и двукултурен, както съм го отбелязала вече в мнението си за труда й за унгарските реалии. Ще припомня, че Й. Найденова квалифицира унгарските реалии въз основа на събран и прецизно анализиран огромен материал по предметен принцип в следните групи: географски с очертани две подгрупи (физикогеографски обекти и ендемити) , етнографски (битови и трудова дейност), обществени и исторически (за териториална администрация, за органи на властта, обществено-политически живот), духовни движения и събития, национална символика, празници и обичаи, фолклор и митология и др. (общо 12 групи).

За настоящия конкурс доц. Йонка Найденова представя и един нов научен труд с впечатляващ обхват, озаглавен „Аспекти на рецепцията на унгарската литература в България (края на XIX – XX век)”. С него авторката обобщава и систематизира осъщественото вече проучване на възприетата унгарска литература в България, като го доразвива в резултат на нови изследвания и от нови гледни точки. Още в Уводните думи тя насочва вниманието на читателя към три основни нива в структурата на труда: на установяването и регистрацията на преводите, на т.нар. паратекстове – предговори, послеслови и др.

– както и на превръщането на преведената творба от „чужда“ в „своя“. Основните интерпретации на „превод“ и „рецепция“ въвеждат най-вече в сферата на сравнителното литературознание, което се оформя като една основна нейна научна област.

Още с първата част на труда, озаглавена „Исторически ракурси – унгарската книга в България“, доц. Найденова проследява възприемането на унгарската литература у нас от края на XIX век.

В резултат на сериозно уточняване на преводите от края на XIX век до наши дни тя ги систематизира относно подбора на авторите, литературния жанр, приноса на преводачите. За отбелязване е, че в резултат на установеното увеличаване на тиражите на българските издания, доц. Найденова фиксира сериозното нарастване на интереса на българския читател към унгарската литература. Не случайно тя очертава и изтъква заслугите като преводачи на видни български творци: Ив. Вазов, П.П. Славейков, Г. Милев и в съвременния литературен живот на Г. Крумов, Ал. Миланов, Н. Николов, Ч. Добрев и др.

Доц. Найденова регистрира сериозен принос в научната разработка на присъствието на унгарска литература в българския културен живот с втората част на труда си „Пътят на Петьофи към българския читател“. С основание българската рецепция на световния унгарски поет Шандор Петьофи заема централно място в представеното изследване. Проследявайки прецизно възприемането на Петьофи у нас авторката установява като първа негова поява на български език преводът от 1872 г. на стихотворението му „Нашите надежди“. Началото на следващите преводи от творчеството му тя регистрира от края на 80-те години на XIX век, т.е. след Освобождението, като отбелязва прецизно и „препревеждането“ на негови творби от немски, руски или други европейски езици през следващите десетилетия. Не случайно именно на доц. Найденова се удава въз основа на точна преценка да установи, че първият превод на стихотворение не е от Ив. Вазов, както е отбелязано в някои публикации. Найденова фиксира, че „Вазов е преводач на стихотворението – монолог „Лудият“, което изиграва важна роля в обогатяването на българската литература с революционно-романтични образци и е едно от най-познатите и рецитирани стихотворения на Петьофи у

нас”. Разкриването на този факт е пример за многоаспектния научен подход на Найденова при изясняване на случаи с преплетена фактология. Тя уместно отбелязва, че именно популярността на „Лудият” е израз на връзката на българското революционно движение с „разбунтувалия се човек” на Петьофи. В съчинението не е пропуснато да се отбележи и ролята на Пенчо Славейков за „българския прочит” на Петьофи в края на XIX век. Сериозен акцент е поставен върху няколкократно споменаване на Петьофи заедно с Ботев в съчинения на водещи автори като А. Страшимиров, Л. Стоянов, Ем. Попдимитров, Ч. Добрев и др. Й. Найденова забелязва и не пропуска да отбележи наличието и на романтичен мотив в някои преводи. Найденова съумява да открие и впише в историята на преводната рецепция на Петьофи и „нова реализация в превода на Гео Милев от немски на стихотворението „Едничка мисъл ме тревожи” под заглавие „Последна мисъл”. Благодарение на всеобхватното запознаване с избраните за превод и претворени на български стихотворения на Петьофи, Найденова установява промяна, която Г. Милев предприема в превод на П.П. Славейков, като възстановява оригиналния израз „световна свобода”, българизиран от Славейков в „свобода или смърт”.

Целенасочено и мотивирано авторката проследява преводната и критическа рецепция на унгарската литература през втората половина на XX век и не пропуска да очертае нейни нови характеристики. Между заслужилите преводачи за представянето на Петьофи на българския читател тя изтъква Ат. Далчев, В. Петров, Кр. Станишев, П. Алипиев, Н. Стефанова, Г. Крумов и др. Със започналия XXI век Найденова споменава нови версии в преводите на П. Велчев и К. Кадийски. Със сравнението, което Найденова предприема между различни претворявания на български на една и съща творба на Петьофи, дори от един и същ преводач, тя показва своя висок професионализъм в теорията, историята и критиката на художествения превод. Ярък пример за това е съпоставянето на преведената от Н. Стефанова и Ал. Миланов „Национална песен”. Найденова не пропуска да съобщи и да интерпретира и изданията на сборници, посветени на Шандор Петьофи. Приведени примери са издаденият още през 1923 г. по повод 100-годишнината от рождението му сборник

„Шандор Петйофи. Личност и поезия” и издадения през 1970 г. сборник от Ч. Добрев (съставител, автор и преводач) „Лирика” по случай 120-годишнината от гибелта на поета. В издадения през 1985 г. том, посветен на стихотворения и поеми, писма и публикации на Петйофи, се включва и Й. Найденова в съставянето на частта за поезия. Найденова каталогизира и голям брой статии в областта на литературната критика от периодичния печат, свързани тематично с Петйофи. Сред авторите освен Й. Найденова са и Н. Дончев, П. Динеков, П. Ватова и редица други.

Присъстващата в българския културен живот унгарска проза доц. Найденова представя в третата част на труда си, озаглавена съответно „Към рецепцията на унгарската проза у нас”. И във връзка с този жанр авторката проследява детайлно осъществените преводи и оценки в литературната критика. Изтъкната е „с възлово значение” годината 1965 –та, с което подчертава като съществен период в рецепцията на унгарското литературно творчество епохата след Втората световна война. Изтъкната е и в избора на преведените заглавия ориентацията на унгарската проза през 60-те години „към фактологичността, към очерка и социографията, репортажната новела или парабулата и гротеската”. Не е премълчано, че през първите години след 1989 г. има намаляване на преводаческата рецепция на унгарската проза. Ласло Немет, като значителен автор на интелектуалния и психологически роман, е представен с две книги – „Естер” и „Траур” – съответно още през 1959 г. и 1986 г. Не е пропуснато да се отбележат и редица унгарски пиеси, които са преведени и поставени предимно на камерната сцена на Сатиричния театър в София. Найденова не забравя да спомене и да характеризира и литературно-историческите, както и езиковедските, историческите и др. изследвания, било от български или унгарски автори в превод.

Доц. Й. Найденова приключва изследването „Аспекти в рецепцията на унгарската литература в България (края на XIX – XX век)” с експозе за Мор Йокаи („Между забавното и историческото четиво”), Жигмонд Мориц („Между селската беднота и обществената критика”) и Атила Йожеф („Поет на бунта и болката”).

Въз основа на изложеното до тук на фона на високо оценените научно-изследователски постижения в унгаристиката и в сравнително-литературната наука в национален и международен план с многобройни положителни цитирания и присъдени награди, предлагам убедено на членовете на уважаваното жури да присъдят на доц. д.ф.н. Йонка Маринова Найденова научното звание „професор”.

Рецензент:

(проф. д.ф.н. Емилия Стайчева)

20.09.2013 г., София